

Joanna Narodowska¹

**ZORGANIZOWANE FORMY PRZESTĘPCZOŚCI
NA RYNKU ZWIERZĄT DOMOWYCH – STUDIUM
KRYMINOLOGICZNE**

**ORGANIZED FORMS OF CRIME IN
THE COMPANION ANIMALS MARKET –
CRIMINOLOGICAL STUDY**

Otrzymano: 25.05.2023   Zaakceptowano: 07.12.2023   Opublikowano: 31.12.2023

DOI: 10.5604/01.3001.0054.0072

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

Tematem opracowania jest nielegalny rynek zwierząt domowych, ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy polskiej. Problematyka ta wchodzi w zakres paradygmatu kryminologicznego określanego mianem „zielonej kryminologii”. Podjęta w opracowaniu tematyka wpisuje się w dyskurs społeczny dotyczący prawnej ochrony zwierząt domowych. Praca ma charakter nowatorski, ponieważ do tej pory w polskiej literaturze przedmiotu zjawisko nielegalnego rynku zwierząt domowych nie było przedmiotem badań kryminologicznych. Może mieć wymiar implikacyjny i stanowić przyczynek do wyznaczenia kierunku polityki kryminalnej w obszarze zielonej przestępczości obejmującej nielegalny rynek zwierząt. Celem pracy jest zobrazowanie zjawiska nielegalnego rynku zwierząt domowych w Polsce, ustalenie czy zorganizowane grupy przestępcze są zaangażowane w nielegalne praktyki, ustalenie struktury przestępczości w tym

---

¹ Dr Joanna Narodowska, Katedra Kryminologii i Kryminalistyki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, joanna.narodowska@uwm.edu.pl, ORCID: 0000-0003-1154-5041.

zakresie oraz analiza przepisów prawa pod względem ich skuteczności. Wyniki badań pozwoliły na wskazanie obszarów istotnych dla przeciwdziałania patologiom na rynku zwierząt.

Słowa kluczowe: nielegalne rynki, zielona kryminologia, zielona wiktymologia, zwierzęta domowe, przestępczość zorganizowana, przestępczość korporacyjna, przestępczość zdezorganizowana

Summary

The subject of the study is the illegal market for companion animals in Poland. This issue falls within the scope of a paradigm in criminology referred to as “green criminology”. The subject undertaken in the study is part of the social discourse on the legal protection of pet animals. The work is of innovative nature, as the phenomenon of the illegal companion animal market has not been the subject of criminological research in the Polish literature. The research might have an implication dimension and can contribute to setting the direction of criminal policy in the area of green crime. The aim of the study is to depict the phenomenon of the illegal companion animal market in Poland, to determine whether organized criminal groups are involved in illegal practices, to determine the structure of crime, and to analyze the legal regulations in terms of their effectiveness. The results of the research might be helpful in identifying areas of importance for countering pathologies in the animal market.

Key words: illegal markets, green criminology, green victimology, companion animals, organized crime, corporate crime, disorganized crime

1. Wstęp

Pod koniec XX w. w kryminologii pojawiła się nowa perspektywa badawcza określana jako „zielona kryminologia”². Na przełomie XX i XXI w. datuje się natomiast początek naukowego zainteresowania przestępstwami

---

² M.J. Lynch, *The Greening of Criminology: A perspective on the 1990s*, “The Critical Criminologist” 1990, nr 2(3), s. 3-12.

przeciwko zwierzętom z perspektywy „zielonej wiktymologii”³. Za pioniera badań w zakresie „zielonej kryminologii” w Polsce należy uznać W. Pływaczewskiego, który kieruje pracami badawczymi tzw. Olsztyńskiej Szkoły Ekokryminologii (OSE)⁴. Podobnie jak tradycyjna kryminologia, „zielona kryminologia” ma na celu wskazanie przyczyn dewiacji społecznych (etiologia kryminalna), ich form objawowych (fenomenologia kryminalna), a następnie zaproponowanie skutecznych metod przeciwdziałania niepożądanym zjawiskom przez kreowanie adekwatnej polityki społecznej i karnej, profilaktyki kryminologicznej i kryminalistycznej oraz polityki penitencjarnej. Ze względu na zakres tematyczny, „zielona kryminologia” koncentruje się na patologich występujących w obszarze środowiska, które ukazuje w sposób holistyczny, z perspektywy różnych dyscyplin naukowych⁵.

Podkreślić należy, iż tematyka zwierząt domowych z perspektywy kryminologicznej podejmowana jest znacznie rzadziej niż w przypadku zwierząt dziko żyjących⁶. W dorobku literatury akademickiej, wskazać należy przede wszystkim na pionierskie badania dotyczące nielegalnego rynku zwierząt domowych podjęte przez T. Wyatt i J. Maher w Wielkiej Brytanii⁷. Cennym źródłem informacji o tym procederze są ponadto raporty organizacji pozarządowych m.in. Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami

---

³ P. Beirne, *For a Nonspeciesist Criminology: Animal Abuse as an Object of Study*, „Criminology” 1999, nr 37(1), s. 117-148.

⁴ „Olsztyńska Szkoła Ekokryminologii” (OSE) została powołana do życia przez prof. W. Pływaczewskiego, Kierownika Katedry Kryminologii i Kryminalistyki, na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Zob. na temat prac badawczych OSE na stronie internetowej Katedry Kryminologii i Kryminalistyki WPiA UWM (zakładka granty i czytelnia): <https://uwm.edu.pl/kryminalistyka/>.

⁵ Zob. szerzej E. Zębek, W. Pływaczewski, J. Narodowska, *Odpowiedzialność za środowisko z perspektywy prawa, kryminologii i nauk przyrodniczych*, Warszawa 2020.

⁶ Zob. opracowanie B. Błońska, W. Gogłóza, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, red., *Sprawiedliwość dla zwierząt*, Warszawa 2017.

⁷ J. Maher, T. Wyatt, *Rural-urban dynamics in the UK illegal puppy trade: Trafficking and trade in ‘man’s best friend*, „International Journal of Rural Law and Policy” 2019, nr 2, <https://ijrlp.epress.lib.uts.edu.au>, dostęp: 12.09.2023; T. Wyatt, J. Maher, P. Biddle, *Scoping Research on the Sourcing of Pet Dogs From Illegal Importation and Puppy Farms 2016-2017*, Scottish Report 2017, Agriculture and Rural Economy Department, <https://www.gov.scot/publications/scoping-research-sourcing-pet-dogs-illegal-importation-puppy-farms-2016/ /pages/18/>, dostęp: 11.09.2023.

w Polsce (TOZ)⁸, Eurogroup for Animals⁹, Dogs Trust¹⁰. W publikacjach zagranicznych oraz raportach organizacji międzynarodowych zajmujących się ochroną zwierząt, w odniesieniu do używanego na gruncie polskim terminu „zwierzęta domowe”, autorzy posługują się zamiennie określeniami, takimi jak *companion animals* („zwierzęta towarzyszące”), *pet animals* („zwierzętko/pupile”), *domestic animals* („zwierzęta domowe”)¹¹. W Polsce natomiast ta grupa zwierząt określana jest terminem „zwierzęta domowe” i posiada definicję legalną, która zawarta jest w art. 4 pkt 17 ustawy o ochronie zwierząt¹².

Badania prowadzone przez zielonych kryminologów z Europy Zachodniej sygnalizują, że główne centra nielegalnych hodowli zwierząt domowych zlokalizowane są w Europie Środkowo-Wschodniej oraz Europie Centralnej. Zwierzęta sprzedawane są na rynku krajowym, ale w większości przypadków przemycają się do krajów Europy Zachodniej¹³. Ponadto wskazuje się, że z nielegalnym rynkiem zwierząt domowych, związane są inne zjawiska patologiczne, w które mogą być zaangażowane zorganizowane grupy przestępcze, m.in. nielegalne walki psów, hazard, fałszerstwa dokumentów¹⁴.

Za podjęciem przedmiotowej problematyki przemawiało kilka argumentów. Po pierwsze, jak przytoczono wcześniej, prezentowane zjawisko dotyczy znacznego odsetka mieszkańców Unii Europejskiej. Po drugie, w światowej literaturze przedmiotu zagadnienia dotyczące nielegalnego

⁸ Towarzystwo Ochrony Zwierząt w Polsce. *Raport 2020: Stop przemytowi zwierząt! Kupuj odpowiedzialnie*. <http://www.toz.pl/aktualnosci/885.html>, dostęp: 11.02.2023.

⁹ I. Mertin *The Illegal Pet Trade: Game Over. Report June 2020*, http://www.interreg.net/downloads/Report_Illegal_Pet_Trade__Game_Over_2020.pdf, dostęp: 14.09.2023.

¹⁰ Raporty Dog Trust: *Puppy smuggling: Puppies still paying as Government delays* (2020), *Puppy smuggling: When will this cruel end?* (2018), *Puppy Smuggling: A tragedy ignored* (2017), *Puppy smuggling: The Puppy Smuggling Scandal*. <https://www.dogstrust.org.uk/how-we-help/the-future/puppy-smuggling>, dostęp: 14.09.2023.

¹¹ Zob. szerzej publikacje, raporty użyte na potrzeby niniejszego opracowania.

¹² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2023 r. poz.1580) dalej: u.o.z.

¹³ Zob. m.in.: J. Yeates, D. Bowles, *Breeding and Selling of Companion Animals*, w: *International Handbook of Animal Abuse Studies*, red. J. Maher, H. Pierpoint, P. Beirne, London 2017, s. 15-38; J. Maher, T. Wyatt, *European illegal puppy trade and organized crime*, „Trends in Organized Crime” 2021, nr 24(4), s. 506-525.

¹⁴ J. Maher, H. Pierpoint, *Friends, status symbols and weapons: the use of dogs youth groups and youth gangs*, „Law and Social Change: Special Issue on Animal Abuse” 2011, nr 50(5), s. 405-420.

rynku zwierząt domowych z perspektywy kryminologicznej podejmowane są bardzo rzadko, natomiast w Polsce tematyka ta nie była dotychczas przedmiotem dociekań naukowych przedstawicieli kryminologii. Po trzecie, zagraniczne publikacje upowszechniają hipotezę, że w nielegalny rynek zwierząt domowych zaangażowane są zorganizowane grupy przestępcze. Jednakże, jak do tej pory nie przedstawiono żadnych naukowych, rzetelnych dowodów potwierdzających to przypuszczenie, a nawet stwierdzenie. Po czwarte, w ostatnich latach obserwuje się znaczne zmiany w społecznym postrzeganiu praw zwierząt oraz ich postępującą dereifikację w prawie polskim, unijnym i międzynarodowym. W Polsce przejawem tego była debata społeczna w 2020 r., dotycząca nowelizacji przepisów ustawy o ochronie zwierząt, która obejmowała wprowadzenie tzw. piątki Kaczyńskiego, mającej na celu uregulowanie m.in. kwestii związanych z hodowlą zwierząt domowych w celach handlowych¹⁵.

Biorąc pod uwagę powyższe, uzasadnione było przeprowadzenie badań kryminologicznych mających na celu zobrazowanie zjawiska nielegalnego rynku zwierząt domowych w Polsce, w tym w kontekście przestępczości zorganizowanej.

Podjęta tematyka wpisuje się także w nurt prowadzonych przez autorkę dociekań naukowych dotyczących ochrony zwierząt z perspektywy „zielonej kryminologii” (przestępczości przeciwko zwierzętom) „zielonej wiktymologii” (zwierzęta jako ofiary) i „zielonej penitencjarystyki” (zwierzęta w procesie w resocjalizacji osadzonych¹⁶).

2. Charakterystyka rynku zwierząt domowych

W kryminologii od lat funkcjonuje pojęcie „nielegalnych rynków”, które najczęściej kojarzone jest z kryminologiczną kategorią przestępczości

---

¹⁵ Projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz niektórych innych ustaw, druk nr 597, Sejm IX kadencji, Warszawa, 11 września 2020 r.

¹⁶ Pojęcie „zielona penitencjarystyka” jest pojęciem *terra incognita* w literaturze przedmiotu. Zostało ono wprowadzone przez autorkę do opracowania w celu zasygnalizowania kierunku prowadzonych badań, m.in. udziału zwierząt w procesie resocjalizacji osadzonych. Zob. więcej w: W. Pływaczewski, *Programy resocjalizacyjne i terapeutyczne w świetle dorobku zielonej kryminologii (Uwagi na tle doświadczeń wybranych jednostek penitencjarnych)*, „Probacja” 2023, nr 1, s. 11-40.

zorganizowanej¹⁷. Termin „nielegalny rynek” jest pojęciem złożonym, a jego wyjaśnienie wymaga odwołania się przede wszystkim do nauk ekonomicznych. Na gruncie kryminologii zasadniczo wyróżnia się trzy kategorie rynków: rynek legalny (biały), rynek półlegalny (szary) i rynek nielegalny (czarny)¹⁸. Przedstawiciele światowej „zielonej kryminologii” zwrócili uwagę na pojawienie się nowych, dochodowych obszarów przestępczej aktywności, np. takich jak nielegalny rynek: dzikiej fauny i flory, diamentów, bursztynu, odpadów czy drewna (deforestacja). W debacie naukowej akcentowane jest ponadto, że coraz częściej w „zieloną przestępczość” zaangażowane są zorganizowane grupy przestępcze¹⁹. Wskazuje się, że przestępczość przeciwko szeroko rozumianemu środowisku jest obecnie jednym z najdynamiczniej rozwijających się nielegalnych rynków, którego wartość już dekadę temu szacowano – w zależności od podanych źródeł – na kwotę od 90 do 260 mld dolarów rocznie²⁰. Jednocześnie sankcje karne przewidziane za czyny zabronione godzące w środowisko są relatywnie niskie albo przewidziane są za nie jedynie sankcje administracyjne. Wysokie zyski, znikome reperkusje prawne oraz niskie ryzyko wykrycia nielegalnej działalności uczyniły ten rodzaj przestępczości wysoce atrakcyjnym dla działalności zorganizowanych grup przestępczych. Zauważyć przy tym należy, iż wiele nielegalnych form przestępstw przeciwko środowisku przybiera niekonwencjonalne formy przestępczości zorganizowanej,

¹⁷ Zob. L. Paoli, *Organized crime in Italy: Mafia and illegal markets – Exception and normality*, w: *Organized crime in Europe: Concepts, patterns and policies in the European Union and beyond*, red. C. Fijnaut, L. Paoli, Dordrecht 2004, s. 263-302.

¹⁸ W. Pływaczewski, *Wprowadzenie do problematyki nielegalnych rynków – perspektywa kryminologiczna*, w: *Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska oraz możliwości przeciwdziałania*, red. W. Pływaczewski, P. Chlebowicz, Olsztyn 2012, s. 14-27.

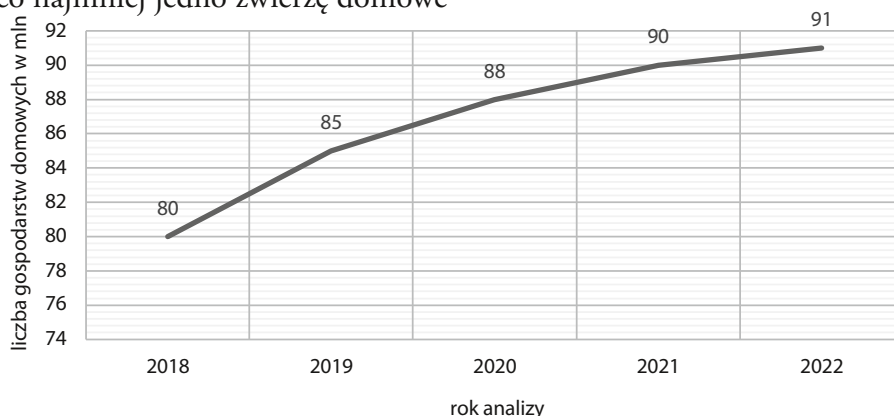
¹⁹ D. van Uhm, D. Siegel, *Green criminology and organized crime, w: Current problems of the penal law and criminology*, red. E. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, Warszawa 2019, s. 729-752.

²⁰ Zob. m.in.: Interpol, *Annual Report 2022. Connecting Police for Safer World*, https://www.interpol.int/content/download/19843/file/INTERPOL%20%20Annual%20Report%202022_EN.pdf, dostęp: 16.10.2023; C. Nellemann, R. Henriksen, A. Kreilhuber, D. Stewart, M. Kotsovou, M., P. Raxter, E. Mrema, S. Barrat, red. *The Rise of Environmental Crime – A Growing Threat To Natural Resources Peace, Development And Security. A UNEP-INTERPOL Rapid Response Assessment*, United Nations Environment Programme and RHIPTO Rapid Response–Norwegian Center for Global Analyses 2016; C. Nellemann, R. Henriksen, P. Raxter, N. Ash, E. Mrema, red. *The Environmental Crime Crisis – Threats to Sustainable Development from Illegal Exploitation and Trade in Wildlife and Forest Resources. A UNEP Rapid Response Assessment*. United Nations Environment Programme and GRID-Arendal, Nairobi and Arendal 2014.

które nie mieszczą się w ramach przyjętych definicji terminu „przestępczość zorganizowana”.

Jednym z szybko rozwijających się rynków w obszarze „zielonej przestępczości” jest rynek związany ze zwierzętami domowymi²¹. W celu jego zobrazowania na wykresach (histogramy i diagramy) zaprezentowano wyniki analiz dotyczących rynku zwierząt domowych w państwach Unii Europejskiej za lata 2018-2022²². Analiza danych objęła: liczbę gospodarstw domowych posiadających co najmniej jedno zwierzę domowe (pies i kot), populację zwierząt domowych (pies i kot), wielkość obrotów na rynku zwierząt domowych (karma i usługi towarzyszące), wielkość zatrudnienia w sektorze rynku zwierząt domowych.

Wykres 1. Liczba gospodarstw domowych w UE posiadających co najmniej jedno zwierzę domowe

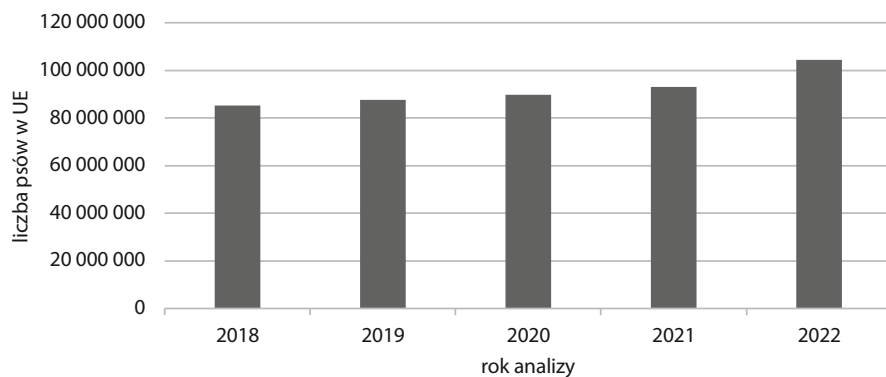

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEDIAF Annual Report

²¹ Zob. szerzej European Commission, EU Agri-Food Fraud Network, *EU Enforcement Action on illegal trade of cats and dogs*, https://food.ec.europa.eu/safety/eu-agri-food-fraud-network/eu-coordinated-actions/illegal-movement-pets_en#how-much-does-it-cost-us, dostęp: 15.10.2023.

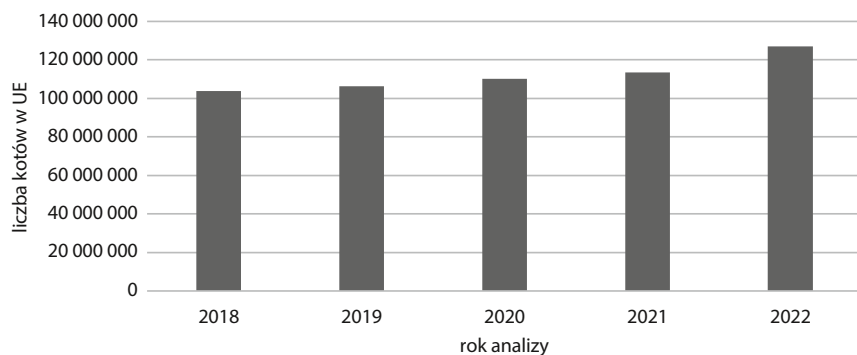
²² Analiza corocznych raportów organizacji FEDIAF European Pet Food obejmująca: *Annual Report 2022, Annual Report 2021, Facts and Figures. European Overview 2020; Annual Report 2019, Annual Report 2018*, <https://europeanpetfood.org/about/annual-report/>, dostęp: 17.10.2023.

Wykres 2. Populacja psów w UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEDIAF Annual Report

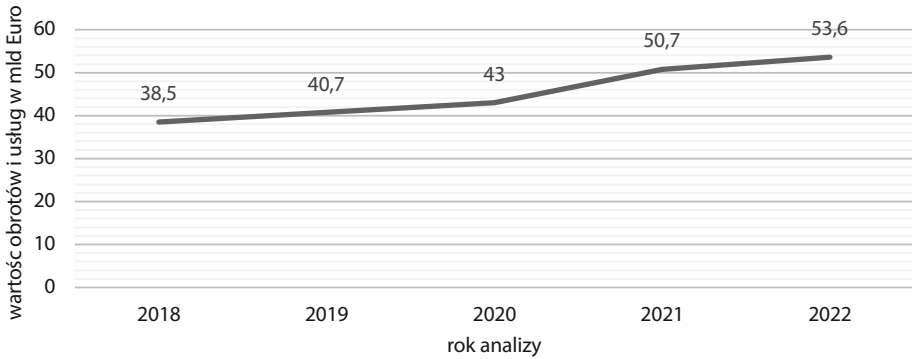
Wykres 3. Populacja kotów w UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEDIAF Annual Report

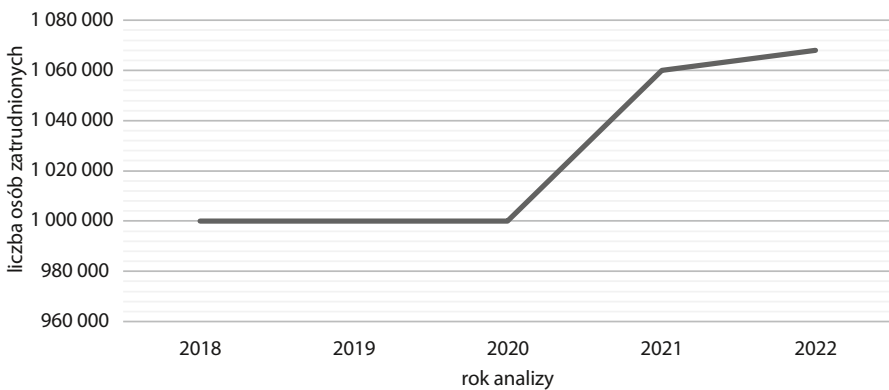

Wykres 4. Obroty ze sprzedaży karmy dla zwierząt domowych i usług występujących na rynku zwierząt domowych w mld EURO

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEDIAF Annual Report

Wykres 5. Zatrudnienie na rynku zwierząt domowych w UE

Źródło: opracowanie własne na podstawie FEDIAF Annual Report

Rozwój rynku zwierząt domowych w państwach UE jest zjawiskiem bardzo dynamicznym, czego przejawem jest permanentny wzrost liczby gospodarstw domowych posiadających co najmniej jedno zwierzę domowe (wykres 1) oraz coroczne powiększenie się populacji psów i kotów (wykres 2 i 3). Cechą immanentną tego rynku jest w ostatnich latach skokowe zwiększenie liczby osób zatrudnionych na rynku zwierząt domowych (wykres 5). Jednocześnie, z rozwojem rynku pracy skorelowana jest wysoka intensyfikacja obrotów związana z rynkiem produkcji i sprzedaży karmy dla zwierząt domowych oraz nowo powstałych usług towarzyszących oraz

agresywnego marketingu, w wyniku którego dochodzi do generowania wysokich dochodów liczonych w mld euro (wykres 4). Z analizy przeprowadzonych badań, zaprezentowanych na poszczególnych wykresach wynika, że mamy do czynienia z rosnącą skalą poszczególnych determinantów składających się na rynek zwierząt domowych, w obrębie których dochodzi do niepożądanych społecznie zachowań (czyny zabronione). Z uwagi na wielkość rynku zwierząt domowych (wymiar przestrzenny, społeczny i gospodarczy) jest to obszar zainteresowania potencjalnych sprawców przestępstw (podmioty indywidualne, podmioty „zorganizowane”).

3. Metodologia badań

Podkreślić należy, że niniejsze opracowanie ma jedynie charakter sygnalizujący węzłowe problemy związane z rynkiem zwierząt domowych i koncentruje się na zagadnieniach odnoszących się do zorganizowanych/zdezorganizowanych form przestępczości w tym obszarze. W publikacji omówiono wyniki badań, które miały na celu zweryfikowanie hipotez badawczych sformułowanych na potrzeby opracowania²³. Ponadto wskazać trzeba, że badania miały charakter pilotażowy i stanowią preludium do podjęcia pogłębianych badań nad przedmiotowym zagadnieniem.

Na potrzeby niniejszej pracy postawiono następujące pytania badawcze: a) Czy w Polsce funkcjonuje nielegalny rynek zwierząt domowych? b) Czy w nielegalny rynek zwierząt domowych zaangażowane są zorganizowane grupy przestępcze? c) Jak przedstawia się struktura przestępczości na rynku zwierząt domowych? d) Czy regulacje prawne zapewniają skuteczną ochronę przed nadużyciami związanymi z hodowlą i obrotem zwierzętami domowymi?

Stosownie do postawionych pytań badawczych sformułowano następujące hipotezy badawcze: a) przypuszczać należy, że w Polsce funkcjonuje

---

²³ Prezentowane wyniki badań są pokłosiem zrealizowanego przez autorkę projektu zatytułowanego „Kryminologiczne aspekty nielegalnego rynku zwierząt domowych” (*MINIATURA* – 2019/03/X/HS5/01176) sfinansowanego przez Narodowe Centrum Nauki – kierownik dr *Joanna Narodowska*. Zadanie grantowe polegało na konsultacjach ze światowej sławy ekspertką i autorytetem naukowym w zakresie przestępczości przeciwko środowisku, Prof. Tanya Wyatt. Konsultacje objęły, m.in. dobór metod badawczych, które byłyby adekwatne do przeprowadzenia badań kryminologicznych nad nielegalnym rynkiem zwierząt domowych, zarówno w systemie *civil law*, jak i systemie *common law*.

nielegalny rynek zwierząt domowych; b) wydaje się, że w nielegalny rynek zwierząt domowych zaangażowane są zorganizowane grupy przestępcze; c) przypuszczać należy, że struktura przestępczości na rynku zwierząt domowych jest zróżnicowana; d) wydaje się, że regulacje prawne nie zapewniają obecnie wystarczającej ochrony prawnej przed nadużyciami związanymi z hodowlą i obrotem zwierzętami domowymi.

Z uwagi na złożoność problematyki związanej z nielegalnym rynkiem zwierząt domowych zrealizowanie celów pracy wymagało zastosowania triangulacji metod badawczych. Były to:

- I. Analiza regulacji prawnych.
- II. Analiza literatury akademickiej²⁴.
- III. Analiza raportów organizacji pozarządowych zajmujących się działalnością na rzecz ochrony zwierząt: raporty międzynarodowe oraz krajowe.
- IV. Analiza statystyk kryminalnych:
  1. Statystyki policyjne:
    - a) przestępstwo znęcania się nad zwierzętami,
    - b) wykroczenia związane z obrotem zwierzętami domowymi²⁵.
  2. Statystyki sądowe: wyroki skazujące za przestępstwo z art. 35 § 1a oraz § 2 u.o.z. (znęcanie się nad zwierzęciem oraz znęcanie się nad zwierzęciem ze szczególnym okrucieństwem) pozostające w zbiegu realnym z przestępstwem z art. 258 k.k.²⁶ (zorganizowana grupa albo związek przestępczy)²⁷.

---

²⁴ Analiza literatury kryminologicznej w zakresie bezpośrednio dotyczącym zwierząt domowych objęła przede wszystkim publikacje obcojęzyczne (literatura akademicka) dotyczące nielegalnego rynku psów. Tematyka nielegalnego rynku kotów, co do których stosuje się zasadniczo analogiczne przepisy jak do psów, nie jest niestety przedmiotem kryminologicznych dociekań naukowych, zarówno światowych, jak i polskich kryminologów.

²⁵ Dane zostały udostępnione przez Komendę Główną Policji w trybie dostępu do informacji publicznej – ustawa z dnia 6 września 2011 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2022 r. poz. 902). Badania objęły przestępstwa znęcania się nad zwierzętami za lata 1998-2021 oraz wykroczenia związane z obrotem zwierzętami domowymi za lata 2012-2021.

²⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 2022 r. poz. 1138 ze zm.) dalej: k.k.

²⁷ Analizie poddano dane udostępnione w Bazie Statystycznej Ministerstwa Sprawiedliwości za lata 2008-2020, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>, dostęp: 12.10.2023 r. oraz wykorzystano dane zaprezentowane w: P. Ostaszewski, *Statystyczny obraz przestępstwa znęcania się nad zwierzętami*, „Prawo w działaniu” 2011, t. 9, s. 101-117.

- V. Analiza danych Ministerstwa Finansów (MF) obejmująca ogólną liczbę kontroli zwierząt domowych, które towarzyszyły podróżnym podczas przyjazdu do Unii Europejskiej z krajów trzecich oraz stwierdzone nieprawidłowości²⁸.
- VI. Analiza danych udostępnionych przez Izbę Administracji Skarbowej w Olsztynie (IAS) zawierających: dane dotyczące zwierząt towarzyszących podróżnym podczas przyjazdu do Unii Europejskiej z Federacji Rosyjskiej (Obwód Kaliningradzki), które zostały zgłoszone do odprawy²⁹.
- VII. Analiza postów umieszczanych w mediach społecznościowych (Facebook) oraz ogłoszeń umieszczanych na platformach internetowych (OLX.pl, Allegro.pl, Gumtree.pl, Sprzedajemy.pl, Gratka.pl, Lento.pl, Bazos.pl)³⁰.
- VIII. Sondaż diagnostyczny w postaci wywiadów:
- 1) z przedstawicielami: Izby Administracji Skarbowej w Olsztynie oraz Urzędu Skarbowego w Olsztynie (4 respondentów);
  - 2) z przedstawicielami organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną zwierząt. Dobór organizacji opierał się na informacji zamieszczonej na profilu organizacji o tym, że zajmują się przeciwdziałaniem nielegalnym hodowlom (5 respondentów);
  - 3) z członkiem Związku Kynologicznego w Polsce Oddział Olsztyn, Związku Felinologicznego w Polsce Oddział Olsztyn oraz z hodowcami niezrzeszonymi w żadnym z wymienionych związków hodowców (7 respondentów);
  - 4) z osobami, które kupiły w ostatnich trzech latach zwierzę domowe (9 respondentów).

---

²⁸ Dane zostały udostępnione przez Ministerstwo Finansów w trybie dostępu do informacji publicznej. Analiza danych objęła lata 2018-2022.

²⁹ Dane zostały udostępnione przez Izbę Administracji Skarbowej w Olsztynie w trybie dostępu do informacji publicznej. Analiza danych objęła lata 2015-2020.

³⁰ Analiza postów i ogłoszeń analizowana była, m.in. pod kątem: rodzaju transakcji (odpłatna/nieodpłatna), przedmiotu transakcji, ceny transakcji, podmiotu oferującego przedmiot transakcji, czy przedmiot transakcji (pies/kot) posiadał dokumenty poświadczające rodowód zwierzęcia.

4. Aspekty prawne związane z nielegalnym rynkiem zwierząt domowych

Podstawowym aktem prawnym regulującym kwestie związane z postępowaniem ze zwierzętami kręgowymi w Polsce reguluje ustawa o ochronie zwierząt z 1997 r. Art. 1 u.o.z. stanowi wprost, że zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę. Z tego właśnie powodu ustawa wprowadza szczególną, ochronę prawnokarną zwierząt (zakaz zabijania, znęcania się, obowiązek właściwej opieki i warunków bytowania *etc.*), której z oczywistych powodów nie podlegają rzeczy. Jedynie w niektórych stosunkach cywilnoprawnych, w kwestiach nieuregulowanych w u.o.z. do zwierząt stosuje się odpowiednio regulacje dotyczące rzeczy zawarte w Kodeksie cywilnym³¹. Przepisy prawa cywilnego należy stosować m.in. do kwestii związanych z transakcją kupna zwierząt. Zauważyć należy, że traktowanie zwierząt jak rzeczy może doprowadzić na przykład do kuriozalnej sytuacji, w której kupujący zwraca zwierzę nieuczciwemu hodowcy ze względu na jego wady fizyczne, np. choroby, wady genetyczne. Sprzedawca odpowiada bowiem za rzeczy z tytułu rękojmi (art. 556 k.c.)³². Z tych właśnie względów uznać należy, że przepisy prawa cywilnego nie zapewniają właściwej ochrony zwierzętom, których nie powinno się zrównywać z rzeczami, ponieważ są istotami żywymi³³.

Definicja zwierząt domowych została zawarta w art. 4 pkt 17 u.o.z., który stanowi, że są to zwierzęta tradycyjnie przebywające wraz z człowiekiem w jego domu lub innym odpowiednim pomieszczeniu, utrzymywane przez człowieka w charakterze jego towarzysza. Zgodnie z przytoczoną definicją katalog zwierząt, które uznawane są za zwierzęta domowe nie jest zatem ograniczony wyłącznie do psów i kotów. Jednakże zasadne wydaje się zwrócenie uwagi na użyte przez ustawodawcę określenie „tradycyjnie”, które powinno być zasadniczym kryterium decydującym o tym, czy dane zwierzę zakwalifikować można do katalogu zwierząt domowych.

Ustawa o ochronie zwierząt nie przewiduje przestępstwa związanego *stricte* z nielegalną hodowlą zwierząt domowych. Większość czynów

---

³¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360), dalej: k.c.

³² Zob. szerzej M. Goettel, *Sytuacja prawna zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013, s. 37-49.

³³ Zob. też W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 39.

związanych z prowadzeniem hodowli i obrotem zwierzętami kwalifikowana jest jako wykroczenia, za które przewidziana jest stosunkowo niska sankcja karna. Hodowca poniesie natomiast surowszą odpowiedzialność karną, jeżeli jego zachowanie wypełni znamiona przestępstwa „znęcania się nad zwierzęciem” (art. 35 ust. 1a albo 2 u.o.z.).

Zagadnienia regulujące kwestie związane ze zwierzętami domowymi zostały ujęte w rozdziale II (art. 9-11a u.o.z.), który wprowadza szereg obowiązków i zakazów związanych z rynkiem zwierząt domowych.

W art. 9 u.o.z. określone zostały obowiązki ciążyące na utrzymującym zwierzę domowe, który musi zapewnić zwierzęciu m.in. pomieszczenie chroniące je przed zimnem, upałami i opadami atmosferycznymi, z dostępem do światła dziennego, umożliwiające swobodną zmianę pozycji ciała, odpowiednią karmę i stały dostęp do wody. Naruszenie dyspozycji tego przepisu skutkuje pociągnięciem sprawcy do odpowiedzialności z art. 37 ust. 1 u.o.z., za który grozi kara aresztu albo kara grzywny.

Artykuł 10 u.o.z. wprowadza ograniczenia związane z prowadzeniem hodowli ras psów agresywnych. Prowadzenie hodowli lub utrzymywanie psa rasy uznawanej za agresywną wymaga zezwolenia wydanego przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego ze względu na planowane miejsce prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa na wniosek osoby zamierzającej prowadzić taką hodowlę lub utrzymywać takiego psa. Wydanie zezwolenia następuje na podstawie przepisów postępowania administracyjnego³⁴. Przed wydaniem decyzji urzędnicy powinni przeprowadzić postępowanie wyjaśniające (dowód z oględzin wskazanego we wniosku miejsca prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa), która ma na celu ocenę warunków, w jakich trzymany jest zgłoszony do rejestracji pies³⁵. Organ bada w postępowaniu administracyjnym przesłanki negatywne ujęte w art. 10 ust. 2 u.o.z. Zezwolenia nie wydaje się, a wydane cofa się, jeżeli pies będzie utrzymywany w warunkach i w sposób, które stanowią zagrożenie dla ludzi lub zwierząt³⁶.

Prowadzenie hodowli lub utrzymywanie psów rasy uznawanej za agresywną bez wymaganego pozwolenia stanowi wykroczenie i jest zagrożone

---

³⁴ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 775), dalej: k.p.a.

³⁵ G. Manjura-Niskiewicz, *Komentarz do artykułu 10*, w: *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2022, Legalis teza nr 6, dostęp: 11.10.2023.

³⁶ K. Kuszlewicz, *Komentarz do artykułu 10*, w: *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX teza nr 5, dostęp: 11.10.2023.

karą aresztu lub grzywny (art. 37a ust. 1 u.o.z.). W przypadku ukarania sprawcy można orzec odebranie zwierzęcia (art. 37a ust. 2 u.o.z.). Wykaz psów uznawanych za agresywne ustalany jest w drodze rozporządzenia, przez Ministra właściwego do spraw administracji publicznej, po zasięgnięciu opinii największego związku hodowców psów w Polsce, tj. Związku Kynologicznego w Polsce³⁷.

Istotna zmiana przepisów ustawy o ochronie zwierząt została wprowadzona w 2012 r.³⁸. W uzasadnieniu do projektu ustawy wskazano na konieczność uregulowania kwestii praw zwierząt w obliczu zmian zachodzących w mentalności społecznej i braku zgody na dotychczasowe rozwiązania prawne. Zaakcentowano również potrzebę wyeliminowania patologii związanych z rozmnażaniem i handlem zwierzętami domowymi³⁹. Wprowadzone zmiany miały na celu przeciwdziałanie nielegalnemu rynkowi zwierząt domowych, który ze względu na brak odpowiednich regulacji prawnych przybrał w Polsce znaczne rozmiary, a zwierzęta były hodowane w tragicznych warunkach. Do ustawy dodano wówczas dwie jednostki redakcyjne, tj. art. 10a i 10b u.o.z., które w znaczący sposób ograniczyły możliwość „niekontrolowanego” prowadzenia działalności przez hodowców i pośredników. Zgodnie z art. 10a u.o.z. zakazane jest: wprowadzanie do obrotu zwierząt domowych na targowiskach, targach i giełdach; prowadzenie targowisk, targów i giełd ze sprzedażą zwierząt domowych oraz wprowadzanie do obrotu psów i kotów poza miejscami ich chowu lub hodowli. Jednakże w ust. 6 komentowanego przepisu ustawodawca przewidział odstępstwo od zakazu komercyjnego rozmnażania rasowych psów i kotów. Zakaz ten nie dotyczy bowiem hodowli zwierząt zarejestrowanych w ogólnokrajowych organizacjach społecznych, których statutowym celem jest działalność związana z hodowlą rasowych psów i kotów⁴⁰. Naruszenie zakazów z art. 10a u.o.z. traktowane jest jako wykroczenie, za które przewidziana jest kara aresztu albo grzywny (art. 37 ust. 1 u.o.z.). Sąd może także orzec przepadek *instrumenta sceleris* oraz

---

³⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 kwietnia 2003 r. w sprawie wykazu ras psów uznawanych za agresywne (Dz.U. poz. 687).

³⁸ Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. Nr 230, poz. 1373).

³⁹ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, druk nr 4257, Sejm VI kadencji.

⁴⁰ Zob. też A. Tomaszewska, *Działalność hodowli psów w Polsce i nadzór nad nią*, „Zeszyty Prawnicze” Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu 2022, nr 3(75), s. 227-237.

producta sceleris (art. 37 ust. 3 u.o.z.) oraz przepadek zwierzęcia (art. 37 ust. 3 u.o.z.). Ponadto, można nakazać sprawcy zapłacenie nawiązki w wysokości do 1000 zł na cel związany z ochroną zwierząt (art. 37 ust. 4 u.o.z.). Karalne jest usiłowanie popełnienia czynu, podżeganie do jego popełnienia oraz pomaganie w jego popełnieniu (art. 37 ust. 2 u.o.z.).

Działalność hodowlana często wiąże się ze znęcaniem się nad zwierzęciem, które ustawa o ochronie zwierząt kwalifikuje jako przestępstwo (art. 35 ust. 1a albo 2 u.o.z.). Jak wskazują badania kryminologiczne znęcanie się nad zwierzętami pozostaje również bardzo często w ścisłym związku z aktami agresji wobec ludzi⁴¹. Zakaz znęcania się nad zwierzętami wynika z art. 6 ust. 1a u.o.z. Definicja „znęcania się” została natomiast zawarta w art. 6 ust. 2 u.o.z., które określono jako „zadawanie albo świadome dopuszczanie do zadawania bólu i cierpień zwierzętom”. Jednocześnie ustawodawca podał przykładowe formy takich zachowań. Zabieg legislacyjny w postaci użycia zwrotu „w szczególności” wskazuje, iż jest to katalog otwarty (*numerus clausus*). Przyjąć należy, że czyn będzie wypełniał znamiona przestępstwa znęcania się nad zwierzęciem nawet wówczas, gdy *modus operandi* sprawcy nie będzie mieścił się w ramach ustawowego katalogu, o ile powodować będzie ból lub cierpienie zwierzęcia. Kryminalizowane jest również świadome pozostawianie biernym na krzywdę zwierzęcia wywołane czynem innej osoby⁴². Sankcja karna za przestępstwo znęcania się to pozbawienie wolności do lat 3 (art. 35 ust. 1a u.o.z.). Jeżeli sprawca znęcania się nad zwierzęciem działał ze szczególnym okrucieństwem podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (art. 35 ust. 2 u.o.z.). Za „szczególne okrucieństwo” uważa się podejmowanie przez sprawcę działań charakteryzujących się drastycznością form i metod, zorientowanych na zwiększenie cierpień zadawanych zwierzęciu. Judykatura i doktryna podkreśla, że zwrot ten należy zestawiać z wyjątkowo nagannym, odrażającym, bestialskim sposobem działania sprawcy⁴³. W razie skazania sprawcy za przestępstwo znęcania się nad zwierzęciem albo znęcania się ze szczególnym okrucieństwem sąd przewidział dodatkowe reperkusje karne w postaci przepadku, środków karnych i środka kompensacyjnego. Przepadek zwierzęcia orzekany jest obligatoryjnie jeżeli zwierzę jest własnością sprawcy (art. 35 ust. 3 u.o.z.). Fakultatywny

⁴¹ J. Narodowska, *Korelacja pomiędzy agresją wobec zwierząt a agresją wobec ludzi w świetle badań aktowych*, „Archiwum Kryminologii” 2018, t. XL, s. 327-369.

⁴² Zob. wyrok SN z 13.12.2016 r., II KK 281/16, Legalis nr 1717137.

⁴³ W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt, Komentarz*, Warszawa 2015, s. 227-228.

jest natomiast przepadek *instrumenta sceleris*, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy, jeżeli ich właściciel lub inna osoba uprawniona do dysponowania nimi na podstawie towarzyszących okoliczności przewidywała albo mogła przewidzieć, że mogą one zostać użyte do popełnienia przestępstwa (art. 35 ust. 4c u.o.z.). Środek karny w postaci zakazu posiadania wszelkich zwierząt albo określonej kategorii zwierząt można orzec wobec sprawcy skazanego z art. 35 ust. 1a u.o.z. (art. 35 ust. 3b u.o.z.), a orzeka się wobec sprawcy skazanego z art. 35 ust. 2 u.o.z. (art. 35 ust. 3b u.o.z.). Jeżeli sprawca popełnił przestępstwo z art. 35 ust. 1a albo 2 u.o.z. w związku z wykonywaniem zawodu, prowadzenia działalności gospodarczej albo czynności wymagających zezwolenia, które są związane z wykorzystywaniem zwierząt lub oddziaływaniem na nie to sąd fakultatywnie za znęcanie się nad zwierzęciem (art. 35 ust. 4 u.o.z.), a obligatoryjnie za znęcanie się ze szczególnym okrucieństwem (art. 35 ust. 4a) wymierza środek karny w postaci zakazu wykonywania określonych zawodów, prowadzenia działalności gospodarczej, wykonywania czynności, na które wymagane jest zezwolenie. Środki karne orzekane są w latach, na okres od roku do 15 lat (art. 35 ust. 4b u.o.z.) Środek karny z art. 35 ust. 4 i 4a u.o.z. ma istotne znaczenie w przeciwdziałaniu nielegalnym hodowlom psów w odniesieniu do sprawców, którzy zostali skazani za znęcanie się nad zwierzętami w związku z prowadzeniem działalności na rynku zwierząt domowych (hodowcy, pośrednicy w obrocie).

5. Zorganizowane i zdeorganizowane struktury przestępczości na rynku zwierząt domowych

Jednym z problemów badawczych niniejszego opracowania było ustalenie czy w nielegalny rynek zwierząt domowych w Polsce zaangażowane są zorganizowane grupy przestępcze. Przypuszczenie, że przestępczość zorganizowana prowadzi działalność w tym obszarze są oparte przede wszystkim na informacjach zawartych w raportach organizacji pozarządowych oraz w doniesieniach medialnych, które następnie powielane są w obcojęzycznych publikacjach naukowych. Odpowiedź na zadane pytanie badawcze wymaga na wstępie odwołania się do literatury z zakresu „zielonej kryminologii” i zdefiniowania, co rozumie się pod pojęciem „przestępczość zorganizowana”. Interesującym punktem odniesienia do dalszych rozważań może być klasyfikacja zaproponowana przez T. Wyatt, D. van Uhma

i A. Nurse, którzy wyróżnili trzy formy aktywności w obszarze handlu chronionymi gatunkami dzikiej fauny i flory (CITES), tj. przestępczość zorganizowaną (*organized crime*), przestępczość korporacyjną (*corporate crime*) oraz przestępczość zdezorganizowaną/niezorganizowaną (*disorganized crime*)⁴⁴. Zasadne wydaje się zastosowanie analogicznej klasyfikacji względem działalności sprawców na rynku zwierząt domowych.

W światowej literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele różnych definicji przestępczości zorganizowanej. Wśród kryminologów nie ma zgodności co do tego, co jest przestępczością zorganizowaną (włoska mafia, chińskie triady), a co niezorganizowaną (grupa kieszonkowców), ilu członków musi być zaangażowanych aby uznać działalność za przestępczość zorganizowaną oraz dlaczego pewne działania są uznawane za zorganizowane (np. handel ludźmi lub narkotykami), a inne nie (np. cyberprzestępczość). Jednym z elementów mogących świadczyć o tym, że przestępczość przyjmuje formę przestępczości zorganizowanej może być stopień zorganizowania i struktura⁴⁵.

Zgodnie z art. 2 Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej⁴⁶ (*United Nations Convention against Transnational Organized Crime*) pod pojęciem „zorganizowana grupa przestępcza” należy rozumieć grupę posiadającą strukturę, składającą się z co najmniej trzech osób, istniejącą przez pewien czas, działającą w celu popełnienia jednego lub więcej poważnych przestępstw określonych w Konwencji, w celu uzyskania w sposób bezpośredni lub pośredni, korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej. Według Konwencji „grupa posiadająca strukturę” to „grupa, która została utworzona nie w sposób przypadkowy w celu bezpośredniego popełnienia przestępstwa, i która nie musi posiadać formalnie określonych ról dla swoich członków, ciągłości członkostwa czy rozwiniętej struktury”. Termin „poważne przestępstwo” odnosi się do zachowania stanowiącego przestępstwo zagrożone

---

⁴⁴ T. Wyatt, D. van Uhm, A. Nurse, *Differentiating criminal networks in the illegal wildlife trade: organized, corporate and disorganized crime*, „Trends in Organized Crime” 2020, nr 23, s. 351.

⁴⁵ Zob. L. Paoli, *Drug trafficking in Russia: a form of organized crime?* „Drug Issues” 2001, nr 31(4), s. 1007-1038; D. van Uhm, D. Siegel, *The illegal trade in black caviar*, „Trends in Organized Crime” 2016, nr 19(1), s. 67-87.

⁴⁶ Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz.U. z 2005 r. poz. 158), dalej: UNTOC.

karą pozbawienia wolności w wysokości co najmniej czterech lat lub karze surowszej.

W doktrynie podkreśla się, że definicja podana przez UNTOC daje szerokie możliwości interpretacyjne. Jest zbyt ogólna i większość przestępstw, które mają charakter organizacyjny i strukturalny, może być zakwalifikowana jako przestępczość zorganizowana. Ponadto w Konwencji nie wskazano, jakie konkretnie przestępstwa wchodzi w zakres „poważnej przestępczości”, a elementem, który ewentualnie wyłącza nielegalną działalność z obszaru „przestępczości zorganizowanej” jest sankcja karna⁴⁷. Z tych właśnie względów przestępczość zorganizowana może być odmiennie definiowana w różnych krajach. Na przykład niektóre przestępstwa przeciwko środowisku mogą być włączone do definicji przestępczości zorganizowanej ze względu na jej szeroki zakres, podczas gdy inne są wyłączone, ponieważ nie mieszczą się w terminie „poważne”⁴⁸. Podnosi się również, że w definicji UNTOC brakuje takich elementów jak „wysokie zorganizowanie” oraz „przemoc”, które zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny stanowią *differentia specifica* przestępczości zorganizowanej. Cechy te pozwalają odróżnić zorganizowane grupy przestępcze od „dezorganizowanych sieci przestępczych” (*disorganized crime networks*)⁴⁹.

Przestępczość korporacyjna definiowana jest jako nielegalne działania, karalne na gruncie prawa administracyjnego, cywilnego lub karnego, które wynikają z celowego podejmowania decyzji lub zawinionego zaniedbania w ramach funkcjonowania w legalnej, formalnej organizacji⁵⁰. Wskazuje się również, że działanie i zaniechanie popełnione może być przez osobę lub grupę funkcjonującą w legalnej, formalnej organizacji, a ich działalność ma poważny fizyczny lub ekonomiczny wpływ na pracowników, konsumentów lub ogół społeczeństwa⁵¹. Kluczowym elementem przestępczości korporacyjnej jest to, że dana osoba lub grupa działa w ramach legalnej organizacji. Ponadto, podobnie jak zorganizowane grupy przestępcze, korporacja może tworzyć sieci mające na celu popełnienie przestępstwa⁵².

---

⁴⁷ M. Hall *Exploring green crime: introducing the legal, social and criminological contexts of environmental harm*, Basingstoke 2015.

⁴⁸ A. Nurse, *Policing wildlife: perspectives on the enforcement of wildlife legislation*, London 2015.

⁴⁹ T. Wyatt, D. van Uhm, A. Nurse, *op. cit.*, s. 353-354.

⁵⁰ F. Pearce, S. Tombs, *Toxic capitalism: corporate crime and the chemical industry*, Ashgate/Dartmouth 1998, s. 107-109.

⁵¹ S. Box, *Power, Crime and Mystification*, London 1983, s. 20.

⁵² T. Wyatt, D. van Uhm, A. Nurse, *op. cit.*, s. 355-357.

Cechami charakterystycznymi zdeorganizowanych/niezorganizowanych grup przestępczych (*disorganized crime groups*) jest to, że mają one słabszą strukturę zorganizowania, nie stosują przemocy, nie są terytorialne, nie są wysoko zorganizowane i monopolistyczne⁵³. Bazując na wskazanych cechach, T. Wyatt, D. van Uhm i A. Nurse sformułowali definicję „zdeorganizowanych/niezorganizowanych sieci przestępczych” (*disorganized criminal networks*). Używając terminu „sieć”, autorzy podkreślają, że struktura przestępczości zdeorganizowanej ma często charakter ponadnarodowy. Ponadto relacje między podmiotami zaangażowanymi w nielegalną działalność bywają tymczasowe i płynne, a także zależne od zmian społeczno-gospodarczych, politycznych i ekologicznych. Na sieci składają się oportunistyczne jednostki (np. kierowcy ciężarówek, funkcjonariusze graniczni, pośrednicy), które nawiązują krótkotrwałe i płynne relacje, a czasem nawet zorganizowane lub korporacyjne grupy przestępcze w celu popełnienia przestępstwa o charakterze międzynarodowym⁵⁴.

Przestępczość zorganizowana pojawiła się w Polsce po transformacji ustrojowej w 1989 roku. Początkowo grupy te zajmowały się przede wszystkim przestępczością kryminalną, natomiast od początku XXI w. polscy kryminolodzy odnotowują wyraźny wzrost zainteresowania przestępczością gospodarczą przez zorganizowane grupy przestępcze⁵⁵. Wskazuje się, że przypadki angażowania się polskich zorganizowanych grup przestępczych w przestępczość przeciwko środowisku są rzadkie i dotyczą m.in.: nielegalnego handlu odpadami, przemytu gatunków CITES i fałszowania produktów spożywczych⁵⁶.

W ustawodawstwie polskim odpowiedzialność karna związana z działalnością w zorganizowanych grupach przestępczych została uregulowana w art. 258 k.k. W warunkach art. 258 § 1 k.k. sankcjonowane jest branie udziału w zorganizowanej grupie albo związku, których celem jest popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego. Zagrożenie karne za typ podstawowy wynosi od 6 miesięcy do 8 lat kary pozbawienia wolności.

⁵³ P. Reuter *Disorganized crime : the Economics of the Visible Hand*, Cambridge 1986.

⁵⁴ T. Wyatt, D. van Uhm, A. Nurse, *op. cit.*, s. 357-359.

⁵⁵ Zob. szerzej E. Pływaczewski, red., *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011.

⁵⁶ W. Pływaczewski, A. Nowak, M. Porwisz red., *Przeciwdziałanie międzynarodowej przestępczości przeciwko środowisku naturalnemu z perspektywy organów ścigania*, Szczytno 2017; W. Pływaczewski, *Nielegalny rynek dzikich gatunków fauny i flory*, Szczytno 2016; W. Pływaczewski, A. Lewkowicz red, *Przeciwdziałanie patologiom na rynku żywności*, Olsztyn 2015.

Jest to przestępstwo formalne, wobec czego zachowaniem karalnym jest już samo uczestnictwo w grupie albo związku. Zdaniem Sądu Najwyższego branie udziału w zorganizowanej grupie lub związku „oznacza istnienie pewnej struktury wewnętrznej takiej grupy, którą muszą tworzyć co najmniej trzy osoby (...). Nie wystarczy więc tu porozumienie tych trzech osób co do popełnienia przestępstwa w formie współsprawstwa ani nawet podział między nimi ról w planowanym czynie. Muszą istnieć określone więzy organizacyjne, o pewnej trwałości, pozwalające na skoordynowany sposób działania oraz istnienie przywódcy w sensie personalnym lub przywództwa”⁵⁷. Cechą odróżniającą grupę od związku przestępczego jest stopień ich organizacji. Jak wskazuje judykatura „zorganizowaną grupę mogą stanowić osoby, których celem jest popełnianie przestępstw o luźnym związku, m.in. bez stałych ról, w każdym razie o większym określeniu ról niż przy współsprawstwie”⁵⁸. Związek jest natomiast formą o wyższym stopniu zorganizowania niż grupa.

Surowsza odpowiedzialność karna przewidziana jest za typy kwalifikowane określone w § 2-4 komentowanego artykułu. Udział w zorganizowanej grupie albo związku o charakterze zbrojnym albo mającym na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym zagrożony jest karą pozbawienia wolności od roku do lat 10 (§ 2). Jeżeli sprawca zakłada albo kieruje zorganizowaną grupą albo związkiem, w tym o charakterze zbrojnym podlega karze pozbawienia wolności od 2 do 15 lat (§ 3). Za założenie lub kierowanie grupą albo związkiem mającym na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym grozi kara pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata do 20 lat (§ 4).

Zachowanie sprawcy polegające na braniu udziału w zorganizowanej grupie albo związku przestępczym nie pochłania przestępstw, które zostały popełnione w ramach grupy i stanowią realizację celu przestępczego, dla którego grupa albo związek zostały związane. Jeżeli zatem sprawca popełnił w ramach działalności w zorganizowanej grupie albo związku przestępstwo, zostaną mu przedstawione zarzuty popełnienia dwóch,

---

⁵⁷ Wyrok SN z 20.01.2011 r., II KK 330/10, Legalis nr 509913.

⁵⁸ Wyrok SN z 13.11.2013 r., II KK 170/13, Legalis nr 740125.

pozostających w zbiegu realnym przestępstw⁵⁹. Potwierdzeniem tego jest orzecznictwo Sądu Najwyższego⁶⁰.

6. Wyniki badań

Na podstawie przeprowadzonych badań metodą triangulacji autorka zweryfikowała sformułowane na początku pracy hipotezy badawcze. Wskazać należy, iż badania miały charakter pilotażowy, a ich celem był uzyskanie odpowiedzi na zadane w opracowaniu pytania badawcze. Wyniki zaprezentowanych badań są reprezentatywne dla dobranej próby badawczej (sondaż diagnostyczny). Aby wnioskowanie było prawdziwe dla populacji generalnej, konieczne jest kontynuowanie i rozszerzenie badań (liczba respondentów, zakres danych: instytucje, okres i obszar badań). Otrzymane wyniki pozwoliły na postawienie kilku twierdzeń, a jednocześnie w toku prowadzonych prac badawczych dostrzeżone zostały nowe problemy badawcze oraz sformułowane zostały hipotezy badawcze, których weryfikacja wymaga pogłębionych badań naukowych. Ponadto, z uwagi na dostępność materiału badawczego, który odnosił się przede wszystkim do psów, zaprezentowane poniżej wyniki badań dotyczą tych zwierząt domowych.

1. Hipoteza, że w Polsce funkcjonuje nielegalny rynek zwierząt domowych została zweryfikowana pozytywnie.

Analiza materiału badawczego pozwala na postawienie tezy, że w Polsce funkcjonuje nielegalny rynek zwierząt domowych, głównie psów. Weryfikacja tej hipotezy była możliwa przede wszystkim w oparciu o przeprowadzony sondaż diagnostyczny w postaci wywiadów z respondentami biorącymi udział w badaniach, analizie raportów organizacji pozarządowych zajmujących się działalnością na rzecz ochrony zwierząt oraz analizie postów i ogłoszeń umieszczanych online⁶¹. Wnioski odnośnie powyższej hipotezy przedstawiają się następująco:

---

⁵⁹ B. Gadecki, *Komentarz do artykułu 258*, w: *Kodeks karny. Artykuły 1-316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Warszawa 2023, Legalis teza nr 15.1, dostęp: 21.01.2023.

⁶⁰ Wyrok SN z 22.05.2007 r., WA 15/07, Legalis nr 139933; Wyrok SN z 6.09.2017 r., V KK 84/17, Legalis nr 1675397.

⁶¹ Zob. metodologia badań przyjęta na potrzeby pracy.

- a) statystyki policyjne wykazują szereg naruszeń z ustawy o ochronie zwierząt. Wskazać przy tym należy, iż udostępnione przez Komendę Główną Policji dane obrazują jedynie zbiorcze dane dotyczące naruszeń z ustawy o ochronie zwierząt bez uwzględnienia podziału na poszczególne wykroczenia z u.o.z.;
- b) statystyki sądowe objęły wyłącznie czyny kryminalizowane w art. 35 § 1a u.o.z. (znęcanie się nad zwierzęciem) i § 2 u.o.z. (znęcanie się nad zwierzęciem ze szczególnym okrucieństwem). Na podstawie statystyk sądowych nie jest zatem możliwe ustalenie, czy wyroki skazujące pozostawały w związku z naruszeniem zakazów dotyczących obrotu zwierzętami domowymi;
- c) dane MF i IAS pokazują, że większość zwierząt domowych, które przekraczają granicę z Polską posiadają wymagane prawem dokumenty, m.in. paszport, szczepienie, świadectwo zdrowia. Osoby przekraczające granicę z Polską (z krajów trzecich) zazwyczaj deklarują towarzyszące im zwierzęta jako zwierzęta przewożone w celach niehandlowych. W tym przypadku obowiązują inne przepisy niż w odniesieniu do zwierząt przewożonych w celach handlowych.

Zasady transgranicznego przemieszczania zwierząt domowych można usystematyzować w zależności od: 1) kryterium celu przemieszczenia zwierząt domowych i wynikający, stąd podział na: cel handlowy i niehandlowy; 2) kryterium miejsca, do którego przemieszczane są zwierzęta domowe i wynikający stąd podział na: przemieszczanie zwierząt na terenie UE, przemieszczanie zwierząt pomiędzy UE i krajem trzecim. Zasady międzynarodowego przemieszczania zwierząt domowych na obszarze UE oraz pomiędzy UE a państwami trzecimi wynikają z przepisów unijnych⁶². Analiza przepisów prawa związana z transgranicznym przemieszczaniem zwierząt domowych nie mieści się w ramach

---

⁶² Są to m.in. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 576/2013 z dnia 12 czerwca 2013 r. w sprawie przemieszczania o charakterze niehandlowym zwierząt domowych oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 998/2003; dyrektywa Rady 92/65/EWG z dnia 13 lipca 1992 r. ustanawiająca wymagania dotyczące zdrowia zwierząt regulujące handel i przywóz do Wspólnoty zwierząt, nasienia, komórek jajowych i zarodków nieobjętych wymaganiami dotyczącymi zdrowia zwierząt ustanowionymi w szczególnych zasadach Wspólnoty określonych w załączniku A pkt I do dyrektywy 90/425/EWG; rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniające dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97; decyzja wykonawcza Komisji (UE) 2019/294 z dnia 18 lutego 2019 r. ustanawiająca wykaz terytoriów i państw trzecich, z których

niniejszego opracowania i wykracza poza ramy postawionych na potrzeby pracy celów badawczych;

- d) zdaniem respondentów – celników objętych badaniami, problematyczną kwestią jest tzw. „luka suwalska” (nazewnictwo używane zamiennie to: „korytarz suwalski”, „przesmyk suwalski”), łączący Polskę z Litwą. Polscy celnicy zauważają (metoda obserwacji), że szlak ten jest wykorzystywany przez zorganizowane grupy przestępcze również do przemytu zwierząt domowych, które następnie trafiają na rynek Polski, ale przede wszystkim na rynek Europy Zachodniej. W opinii respondentów, łatwiej jest zalegalizować zwierzęta pochodzące z nielegalnego rynku, w tym z krajów trzecich, na Litwie niż w Polsce. Zaakcentować należy, iż hipoteza sformułowana przez tę grupę respondentów, nie jest poparta dowodami naukowymi i wymaga weryfikacji;
- e) monitoring stron internetowych oraz mediów społecznościowych wykazał, że obecnie najbardziej powszechną metodą poszukiwania klientów, chętnych do zakupu zwierzęcia domowego jest Internet. Nieuczciwi sprzedawcy omijają prawo zamieszczając w Internecie oferty sprzedaży, np. obroży, posłania dla zwierzęcia albo zamieszczając ogłoszenie o nieodpłatnym przekazaniu zwierzęcia pod warunkiem zakupu dodatkowego przedmiotu.

2. Hipoteza, że w nielegalny rynek zwierząt domowych zaangażowane są zorganizowane grupy przestępcze została zweryfikowana negatywnie.

Argumenty weryfikujące powyższą hipotezę są następujące:

- a) czyny związane z nielegalną hodowlą i handlem zwierzętami nie mogą być uznane za przestępczość zorganizowaną w rozumieniu Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (UNTOC). Nielegalne działania związane z hodowlą i obrotem zwierzętami domowymi nie mieszczą się w zakresie pojęcia „poważnej przestępczości”. Konwencja wymaga bowiem, żeby przestępstwo zagrożone było karą pozbawienia wolności co najmniej na okres czterech lat lub karze surowszej. Czyny niedozwolone związane z rynkiem zwierząt domowych są w Polsce kwalifikowane jako wykroczenia. Za przestępstwa uznane mogą zostać zachowania,

---

dozwolony jest przywóz do Unii psów, kotów i fretek, oraz wzór świadectwa zdrowia zwierząt stosowanego przy takim przywozie (notyfikowana jako dokument nr C(2019) 1059).

które wypełniają znamiona przestępstwa znęcania się nad zwierzęciem (art. 35 ust. 1a u.o.z.) albo znęcania się ze szczególnym okrucieństwem (art. 35 ust. 2 u.o.z.). Jednakże, również w tym przypadku sankcja karna przewidziana jest zbyt łagodna, aby spełniać wymogi postawione przez UNTOC;

- b) analiza statystyk kryminalnych (statystyki policyjne i statystyki sądowe) nie wykazała, aby czyny niedozwolone z ustawy o ochronie zwierząt miały związek z przestępczością zorganizowaną (art. 258 k.k.). Policja nie prowadziła ani jednego postępowania przygotowawczego o czyny z u.o.z., w którym udział miałyby zorganizowana grupa przestępcza. Statystyki sądowe (skazania) również nie potwierdzają związków pomiędzy nielegalnym rynkiem zwierząt, a przestępczością zorganizowaną;
- c) dodatkowym argumentem przemawiającym za tym, że w Polsce, a także w Unii Europejskiej przestępczość zorganizowana nie podejmuje działalności na rynku zwierząt domowych był udział autorki w debacie międzynarodowej „Responsible care of cats and dogs – political guidance for responsible population management”, odbywającej się w Parlamencie Europejskim w Brukseli (29.09.2022 r.)⁶³. Autorka wystąpiła z pytaniem do prelegentów, czy w Unii Europejskiej w nielegalny rynek zwierząt domowych zaangażowane są zorganizowane grupy przestępcze oraz czy istnieją oficjalne dane potwierdzające ewentualnie ich rolę w tym obszarze? Odpowiedź na oba pytania była negatywna. Respondent (przedstawiciel INTERPOL-u) wykluczył udział zorganizowanych grup przestępczych (w rozumieniu definicji unijnych oraz UNTOC) w rynku zwierząt domowych. Wskazał on jednak, że podmioty biorące udział w działalności związanej z hodowlą i handlem przyjmują inne niekonwencjonalne zorganizowane formy przestępczości. Wypowiedź ta potwierdza natomiast hipotezę nr 3 (patrz poniżej).

3. Hipoteza, że struktura przestępczości na rynku zwierząt domowych jest zróżnicowana została zweryfikowana pozytywnie.

Z przeprowadzonych badań wyciągnięto następujące wnioski:

- a) badania przeprowadzone na potrzeby opracowania wykazały, że rynek zwierząt domowych (psów i kotów) przybiera w Polsce zarówno

---

⁶³ Zaproszenie na debatę zostało wystosowane przez organizację Eurogrup for Animals (zob. <https://www.eurogroupforanimals.org>). Przebieg debaty zob.: <https://app.livecasts.eu/responsible-care-of-cats-and-dogs/program>, dostęp: 11.10.2023.

postać rynku półlegalnego (szary), jak i rynku nielegalnego (czarny). Analogicznie do podziału aktywności przestępczej w obszarze środowiska, zaproponowanego przez T. Wyatt, J. Maher, A. Nurse, na: przestępczość zorganizowaną (*organized crime*), przestępczość korporacyjną (*corporate crime*) oraz przestępczość zdeorganizowaną (*disorganized crime*), można dokonać podziału struktury przestępczej na rynku zwierząt domowych w Polsce;

- b) przestępczość zorganizowana w omawianym obszarze nie występuje (patrz weryfikacja hipotezy nr 2);
- c) na podstawie dostępnych danych nie jest możliwe wskazanie, jaki jest procentowy udział poszczególnych grup podmiotów (indywidualne, zbiorowe) w nielegalnym rynku zwierząt domowych. Jednocześnie zauważyć można, że podmioty uczestniczące w przedmiotowym rynku wpisują się w pojęcie przestępczości korporacyjnej, przy czym przybiera ona raczej postać przestępczości quasi-korporacyjnej. Ze względu na obowiązujące regulacje prawne związane z komercyjnym rozmnażaniem psów i kotów znaczącą rolę w nielegalnym rynku wydają się odgrywać podmioty zrzeszone w legalnych organizacjach. Stwierdzenie to wynika, m.in. z faktu, iż zazwyczaj ogłoszenia o sprzedaży zwierząt, zamieszczane na portalach internetowych, zawierają informację, że zwierzę posiada dokument poświadczający rodowód zwierzęcia (np. certyfikat/świadectwo rodowodowe). Ze względu na łatwość legalizacji hodowli psów i kotów w Polsce większość hodowli jest zarejestrowana. W przypadku małych stowarzyszeń (np. zawierających minimalną liczbę osób wymaganych do założenia takiego podmiotu), należy przypuszczać, że celem ich działalności, w większości przypadków, od samego początku było omijanie prawa oraz wprowadzanie psów i kotów na rynek legalnie, tj. pod pozorem legalnej działalności. Czyny tych osób lub grupy osób są dokonywane w ramach zalegalizowanej formalnej organizacji i mają na celu przyniesienie korzyści korporacji (organizacji zajmującej się hodowlą) i jej członkom. Korporacje mogą również tworzyć sieci, które umożliwiają popełnianie przestępstw (np. z podmiotami świadczącymi usługi transportowe)⁶⁴;
- d) na nielegalnym rynku zwierząt domowych zaobserwować można również zdeorganizowane grupy przestępcze. Są to m.in. hodowcy indywidualni, którzy wchodzą w relacje z innymi, indywidualnymi podmiotami

---

⁶⁴ Zob. analogicznie do T. Wyatt, J. Maher, A. Nurse, *op.cit.*

w celu popełnienia przestępstwa. Interakcja z innymi podmiotami (jednostkami lub grupami) jest konieczna, ponieważ wprowadzenie na rynek zwierząt z nielegalnych hodowli często wymaga współpracy kilku osób (np. wystawienie świadectwa nieistniejącego szczepienia, wystawienie lub podrobienie paszportu zwierzęcia, przewożenie zwierząt przez granice). Zdezorganizowane sieci przestępcze są mniej trwałe i stabilne niż zorganizowane grupy przestępcze lub korporacyjne sieci przestępcze. Współpraca takich podmiotów jest często tymczasowa, płynna i szybka. W działania związane z nielegalnym rynkiem zwierząt zaangażowani są, m.in.: hodowcy, weterynarze, przewoźnicy zwierząt, funkcjonariusze graniczni lub celni oraz inne podmioty, w tym działające poza granicami Polski. Według raportu Towarzystwa Ochrony Zwierząt zagraniczni pośrednicy łatwo nawiązują kontakt z obywatelami polskimi, ponieważ Polacy stanowią znaczącą grupę imigrantów w krajach Europy Zachodniej⁶⁵. Natomiast teza ta wymaga zdaniem autorki naukowego zweryfikowania;

- e) nieuczciwi hodowcy, którzy nie wchodzą w relacje z innymi podmiotami, nie zaliczają się do żadnej z powyższych kategorii. Prowadzenie hodowli stanowi dla nich indywidualne źródło dochodu. Ich działalność może przybierać różnorodne formy. Może to być działalność nielegalna, jeżeli hodują zwierzęta domowe w celach handlowych, nie będąc zrzeszonym w żadnym zarejestrowanym stowarzyszeniu hodowców psów lub kotów. Ich działalność może mieć charakter quasi-legalny, jeżeli są zarejestrowanymi hodowcami, ale w swojej działalności naruszają przepisy prawa.

4. Hipoteza, że regulacje prawne nie zapewniają wystarczającej ochrony prawnej przed nadużyciami związanymi z hodowlą i obrotem zwierzętami domowymi została zweryfikowana pozytywnie.

Ocena *de lege lata* ustawy o ochronie zwierząt pozwala na stwierdzenie, że przepisy w sposób niewystarczający zapewniają ochronę prawidłowości funkcjonowania rynku zwierząt domowych. Przede wszystkim nie jest zapewniona dostateczna ochrona samym zwierzętom, których nie należy zrównywać w obrocie prawnym z rzeczami. Zauważa się, że pomimo częstych nowelizacji ustawy o ochronie zwierząt nadal obowiązują przepisy, które pozwalają nieuczciwym hodowcom funkcjonować na rynku zwierząt

---

⁶⁵ Towarzystwo Ochrony Zwierząt w Polsce, *op. cit.*

domowych. Odnosi się to głównie do regulacji prawnych zezwalających na handel rasowymi psami i kotami w celach handlowych wszystkim podmiotom zarejestrowanym w ogólnokrajowych organizacjach społecznych, których statutowym celem jest działalność związana z hodowlą rasowych psów i kotów. Przepis ten tylko z pozoru eliminuje z rynku nieuczciwych hodowców i sprzedawców wprowadzając obowiązek rejestracji hodowli rasowych psów i kotów rozmnażanych w celach handlowych. Jednakże jest on nadużywany, ponieważ nieuczciwi hodowcy wykorzystują ten przepis, zakładając fikcyjne lub pozorne organizacje. Hodowcy wprowadzają w ten sposób do obrotu zwierzęta określone jako „w typie rasy”, co wprowadza w błąd nabywców, którzy myślą, że zwierzę jest rasowe. Jeśli w ofercie sprzedaży jest napisane, że zwierzę jest w „typie rasy”, nie można oskarżyć nieuczciwych hodowców o oszustwo (art. 286 k.k.). Nie ma również wymagań formalnych, jakie mają spełniać dokumenty poświadczające rodowód zwierzęcia, w związku z czym każda zarejestrowana hodowla może wystawiać swój własny dokument⁶⁶. Z niezrozumiałych powodów ustawodawca nie zdefiniował również pojęcia „rasowy pies” i „rasowy kot”, pomimo iż od dawna potrzeba ta jest postulowana przez środowisko hodowców. Jednym z postulatów *de lege ferenda* jest wprowadzenie legalnej definicji wyżej wspomnianych terminów. Ponadto rozważyć można wprowadzenie przepisów ograniczających krąg podmiotów uprawnionych do komercyjnego rozmnażania i handlu zwierzętami domowymi (rasowymi psami i kotami). Uprawnienia te mogłyby zostać przyznane ogólnopolskim organizacjom, które zrzeszone byłyby jednocześnie w międzynarodowych organizacjach kynologicznych albo felinologicznych posiadających długotną tradycję i renomę wśród hodowców zwierząt domowych. Lista podmiotów powinna być ustalana po konsultacjach z organizacjami zajmującymi się ochroną praw zwierząt. Zmiany w tym zakresie stanowiłyby zarówno element kontrolny, jak i prewencyjny przed nielegalnymi działaniami nieuczciwych hodowców. Argumentem za wprowadzeniem takiego rozwiązania jest troska o dobro zwierząt, które są istotami żywymi, odczuwającymi emocje, w tym ból i cierpienie. Z tych właśnie względów nie powinny być traktowane jak rzecz w obrocie prawnym. Powinny być one otoczone szczególną opieką człowieka, przejawiającą się m.in.

---

⁶⁶ Przykładowo w Związku Kynologicznym w Polsce dokumentami potwierdzającymi pochodzenie i rasę psa jest metryka i rodowód.

w zapewnieniu odpowiednich regulacji prawnych, które zabezpieczyłyby ich byt i egzystencję przed patologicznymi zachowaniami człowieka.

7. Zakończenie

Podkreślić należy, że niniejsze opracowanie nie ma charakteru monograficznego. Ze względu na złożoność i wielorakość problematyki rynku zwierząt domowych oraz występujące na nim patologie społeczne, w jednostkowym opracowaniu nie jest możliwe zaprezentowanie szczegółowej analizy, a w konsekwencji rozwiązanie wszystkich problemów prawnych, społecznych czy nawet gospodarczych związanych z rynkiem zwierząt domowych w Polsce i Unii Europejskiej. Zaprezentowany materiał badawczy ogranicza się do omówienia węzłowych problemów, w tym przede wszystkim materii związanej z tytułem niniejszego opracowania, tj. zorganizowanych form przestępczości na rynku zwierząt domowych od strony kryminologicznej.

Analiza materiału badawczego pozwala na sformułowanie kilku twierdzeń. Po pierwsze, zarówno w Polsce, jak i w UE występuje nielegalny rynek zwierząt domowych. Po drugie, w rozumieniu przytoczonych w opracowaniu definicji, nie można uznać, że w obszarze tym występuje przestępczość zorganizowana. Po trzecie, struktura przestępczości związana z rynkiem zwierząt domowych jest zróżnicowana. Po czwarte, ocena *de lege lata* w tym zakresie pozwala na stwierdzenie, że przepisy prawa w sposób niedostateczny zapewniają ochronę zwierzętom, które są istotami żywymi zdolnymi do odczuwania bólu i cierpienia, a nie rzeczami. Po piąte, przepisy umożliwiają nieuczciwym hodowcom legalną działalność na rynku zwierząt domowych, poprzez rejestrację prowadzonych hodowli. Po szóste, stwierdzić należy, iż nielegalny rynek zwierząt domowych charakteryzuje się „wysoką ciemną liczbą przestępstw”. Twierdzenie to opiera się na wywiadach z respondentami biorącymi udział w badaniach, raportach organizacji zajmujących się ochroną zwierząt, publikacjach naukowych, obserwacji stron internetowych zawierających oferty sprzedaży zwierząt, a nawet doniesieniach medialnych w przedmiotowym temacie. Jednocześnie informacje te nie znajdują odzwierciedlenia w oficjalnych statystykach. W związku z powyższym postulowane jest podjęcie dalszych zintensyfikowanych prac badawczych przez międzynarodowe

grupy naukowe w celu zobrazowania diskutowanego zjawiska i zastosowania odpowiednich narzędzi przeciwdziałania.

Wypracowanie skutecznych metod przeciwdziałania patologiom na rynku zwierząt domowych wymaga podjęcia działań na wielu płaszczyznach. Przede wszystkim konieczne jest wyeliminowanie z ustawy o ochronie zwierząt przepisów, które pozwalają prowadzić działalność hodowlaną podmiotom, które prowadzą nieuczciwe praktyki. Obecnie przepisy umożliwiają w zasadzie prawie nieograniczoną możliwość rejestracji hodowli zajmujących się rozmnażaniem rasowych psów i kotów w celach handlowych. W ten sposób nierzetelne podmioty legalnie funkcjonują na rynku zwierząt domowych. Ważnym elementem zabezpieczenia prawidłowości funkcjonowania rynku zwierząt domowych byłoby stworzenie jednej, wspólnej powszechnej krajowej bazy danych zawierającej informacje o hodowcach i zwierzętach, które są przedmiotem obrotu. Obecnie, nawet jeśli grupa hodowców psów lub kotów posiada własną bazę danych, to nie jest ona połączona z bazami innych podmiotów.

Nieuczciwi hodowcy umieszczają ogłoszenia na popularnych portalach internetowych i w mediach społecznościowych, dlatego rozważyć można nałożenie na administratorów stron internetowych obowiązku sprawdzania, czy reklamowane zwierzęta posiadają dokumenty o stanie zdrowia i pochodzą z legalnych źródeł. Oczywiście wiąże się to z dodatkowym obowiązkiem administratora, którego spełnienie będzie wymagało specjalistycznej wiedzy i współpracy z organizacjami, które zweryfikowałyby poprawność takich dokumentów. Administratorem strony internetowej jest zwykle informatyk, który nie posiada specjalistycznej wiedzy, pozwalającej na ocenę poprawności dokumentu. Proces takiej weryfikacji byłby kosztowny i pracochłonny dla administratorów stron internetowych, jednakże zwierzęta nie powinny być traktowane przedmiotowo i należna jest im szczególna ochrona prawna, co wynika bezpośrednio z art. 1 u.o.z. Należy rozważyć zmiany systemowe, w tym dopuszczalność reklamowania zwierząt w Internecie po spełnieniu przesłanek pozwalających na bezpieczną transakcję. Obecnie, z uwagi na to, że brakuje monitoringu i nadzoru nad takimi ogłoszeniami, nie istnieje nawet potrzeba korzystania z tzw. ciemnej sieci (*dark web*).

W zakresie polityki karnej zasadne wydaje się, zwiększenie odpowiedzialności karnej za prowadzenie nielegalnych hodowli poprzez kryminalizację niektórych czynów uznawanych dotychczas za wykroczenia. Niska sankcja karna, małe prawdopodobieństwo wykrycia, a jednocześnie

możliwość uzyskania wysokich zysków powodują, że kary i środki karne przewidziane w u.o.z. nie spełniają funkcji prewencyjnej. Należy jednocześnie podkreślić, że nawet wprowadzenie surowych kar za prowadzenie nielegalnych hodowli nie wyeliminuje tego patologicznego zjawiska, jeśli nie zwiększy się świadomości społecznej odnośnie do szkodliwości handlu zwierzętami domowymi.

Ustawodawca mógłby również rozważyć wprowadzenie zmian w opodatkowaniu działalności związanej z rozmnażaniem psów i kotów w celach handlowych. Przyniosłoby to korzyści finansowe dla Skarbu Państwa, ale również zniechęciłoby znaczną grupę nieuczciwych podmiotów do prowadzenia działalności w tym obszarze.

Wydaje się jednak, że najważniejszym elementem skutecznej polityki kryminalnej jest w tym przypadku profilaktyka kryminologiczna. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę opinii społecznej na ból i cierpienie, jakich doznają zwierzęta, które są hodowane w niehumanitarnych warunkach. Argument ten jest o tyle istotny, gdyż kupującymi są w większości miłośnicy zwierząt. Ponadto należy uświadomić społeczeństwo, że aktywne uczestnictwo w nielegalnym rynku zwierząt domowych m.in. poprzez zakup zwierząt z nielegalnych lub o słabej renomie hodowli powoduje, że rynek nielegalnych usług się rozrasta, ponieważ popyt generuje i kształtuje podaż. Szkodliwość społeczna związana z nielegalnym rynkiem powinna być również oceniana przez pryzmat szkód, jakie nielegalne hodowle wyrządzają zwierzętom, konsumentom i zdrowiu publicznemu. Pozostaje mieć nadzieję, że wspólne wysiłki zarówno po stronie legislatora jak i samego społeczeństwa przyczynią się do wyeliminowania, a przynajmniej do zmniejszenia patologii na rynku zwierząt domowych.

Ze względu na ponadnarodowy charakter nielegalnego rynku zwierząt domowych, niezbędne jest wypracowanie wspólnych rozwiązań prawnych na poziomie unijnym, które zapewnią ochronę zwierzętom będącym przedmiotem obrotu gospodarczego. Pozytywnie należy się odnieść do starań społeczności unijnej, w tym organizacji działających na rzecz ochrony zwierząt, które aktywnie włączają się w prace legislacyjne nad przedmiotowym zagadnieniem i nagłaśniają patologie związane z rynkiem zwierząt domowych.

Bibliografia

Literatura

Beirne P., *For a Nonspeciesist Criminology: Animal Abuse as an Object of Study*. "Criminology" 1999, nr 37(1).

Błońska B., Gogłozza W., Klaus W., Woźniakowska-Fajst D. red., *Sprawiedliwość dla zwierząt*, Warszawa 2017.

Box S., *Power, Crime and Mystification*, London 1983.

Gadecki B., *Komentarz do artykułu 258*, w: *Kodeks karny. Artykuły 1-316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Warszawa 2023.

Goettel M., *Sytuacja prawna zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013.

Hall M., *Exploring green crime: introducing the legal, social and criminological contexts of environmental harm*, Basingstoke 2015.

Kuszelewicz K., *Komentarz do artykułu 10*, w: *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021.

Lynch M.J., *The Greening of Criminology: A perspective on the 1990s*, "The Critical Criminologist" 1990, nr 2(3).

Maher J., Pierpoint H., *Friends, status symbols and weapons: the use of dogs youth groups and youth gangs*, "Law and Social Change: Special Issue on Animal Abuse" 2011, nr 50(5).

Maher J., Wyatt T., *European illegal puppy trade and organized crime*, "Trends in Organized Crime" 2021, nr 24(4).

Maher J., Wyatt T., *Rural-urban dynamics in the UK illegal puppy trade: Trafficking and trade in 'man's best friend'*, "International Journal of Rural Law and Policy" 2019, nr 2.

Manjura-Niskiewicz G., *Komentarz do artykułu 10*, w: *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2022.

Narodowska J., *Korelacja pomiędzy agresją wobec zwierząt a agresją wobec ludzi w świetle badań aktowych*, *Archiwum Kryminologii* 2018, t. XL.

Nellemann C., Henriksen R., Kreilhuber A., Stewart D., Kotsova M., Raxter P., Mrema S., Barrat, red. *The Rise of Environmental Crime – A Growing Threat To Natural Resources Peace, Development And Security. A UNEP-INTERPOL Rapid Response Assessment*, United Nations Environment Programme and RHIPTO Rapid Response–Norwegian Center for Global Analyses 2016.

Nellemann C., Henriksen R., Raxter P., Ash N., Mrema E. red., *The Environmental Crime Crisis – Threats to Sustainable Development from Illegal Exploitation and Trade in Wildlife and Forest Resources. A UNEP Rapid Response Assessment*. United Nations Environment Programme and GRID-Arendal, Nairobi and Arendal, Birkeland Trykkeri AS 2014.

Nurse A., *Policing wildlife: perspectives on the enforcement of wildlife legislation*, London 2015.

Ostaszewski P., *Statystyczny obraz przestępstwa znęcania się nad zwierzętami*, „Prawo w działaniu” 2011, t. 9.

Paoli L., *Drug trafficking in Russia: a form of organized crime?* „Drug Issues” 2001, nr 31(4).

Paoli L., *Organized crime in Italy: Mafia and illegal markets – Exception and normality*, w: *Organized crime in Europe: Concepts, patterns and policies in the European Union and beyond*, red. C. Fijnaut, L. Paoli, Dordrecht 2004.

Pearce F., Tombs S., *Toxic capitalism: corporate crime and the chemical industry*, Ashgate/Dartmouth 1998.

Pływaczewski E. red., *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011.

Pływaczewski W., Lewkowicz A. red., *Przeciwdziałanie patologiom na rynku żywności*, Olsztyn 2015.

Pływaczewski W., *Nielegalny rynek dzikich gatunków fauny i flory*, Szczytno 2016.

Pływaczewski W., Nowak A., Porwisz M. red., *Przeciwdziałanie międzynarodowej przestępczości przeciwko środowisku naturalnemu z perspektywy organów ścigania*, Szczytno 2017.

Pływaczewski W., *Programy resocjalizacyjne i terapeutyczne w świetle dorobku zielonej kryminologii (Uwagi na tle doświadczeń wybranych jednostek penitencjarnych)*, „Probacja” 2023, nr 1.

Pływaczewski W., *Wprowadzenie do problematyki nielegalnych rynków – perspektywa kryminologiczna*, w: *Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska oraz możliwości przeciwdziałania*, red. W. Pływaczewski, P. Chlebowicz, Olsztyn 2012.

Radecki W., *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2015.

Reuter P., *Disorganized crime: the Economics of the Visible Hand*, Cambridge 1986.

Tomaszewska T., *Działalność hodowli psów w Polsce i nadzór nad nią*, „Zeszyty Prawnicze” Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu 2022, nr 3(75).

Van Uhm D., Siegel D., *Green criminology and organized crime, w: Current problems of the penal law and criminology*, red. E. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, Warszawa 2019.

Van Uhm D., Siegel D., *The illegal trade in black caviar*, "Trends in Organized Crime" 2016, nr 19(1).

Wyatt T., Maher J., Biddle P., *Scoping Research on the Sourcing of Pet Dogs From Illegal Importation and Puppy Farms 2016-2017*, Scottish Report 2017, Agriculture and Rural Economy Department.

Wyatt T., Van Uhm D., Nurse A., *Differentiating criminal networks in the illegal wildlife trade: organized, corporate and disorganized crime*, "Trends in Organized Crime" 2020, nr, 23.

Yeates J., Bowles D., *Breeding and Selling of Companion Animals*, w: *International Handbook of Animal Abuse Studies*, red. J. Maher, H. Pierpoint, P. Beirne, London 2017.

Zębek E., Pływaczewski W., Narodowska J., *Odpowiedzialność za środowisko z perspektywy prawa, kryminologii i nauk przyrodniczych*, Warszawa 2020.

Akty Prawne

Decyzja wykonawcza Komisji (UE) 2019/294 z dnia 18 lutego 2019 r. ustanawiająca wykaz terytoriów i państw trzecich, z których dozwolony jest przywóz do Unii psów, kotów i fretek, oraz wzór świadectwa zdrowia zwierząt stosowanego przy takim przywozie (notyfikowana jako dokument nr C(2019) 1059).

Dyrektywa Rady 92/65/EWG z dnia 13 lipca 1992 r. ustanawiająca wymagania dotyczące zdrowia zwierząt regulujące handel i przywóz do Wspólnoty zwierząt, nasienia, komórek jajowych i zarodków nieobjętych wymaganiami dotyczącymi zdrowia zwierząt ustanowionymi w szczególności w zasadach Wspólnoty określonych w załączniku A pkt I do dyrektywy 90/425/EWG).

Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz.U. 2005 r. poz. 158).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 kwietnia 2003 r. w sprawie wykazu ras psów uznawanych za agresywne (Dz.U. 2003 r. poz. 687).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 576/2013 z dnia 12 czerwca 2013 r. w sprawie przemieszczania o charakterze nie-handlowym zwierząt domowych oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 998/2003).

Rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniające dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97.

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2023 r. poz.775).

Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. Nr 230, poz. 1373).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2023 r. poz.1580).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138, ze zm.).

Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600, ze zm.).

Orzecznictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z 13.11.2013 r., II KK 170/13, Legalis nr 740125.

Wyrok Sądu Najwyższego z 13.12.2016 r., II KK 281/16, Legalis nr 1717137.

Wyrok Sądu Najwyższego z 20.01.2011 r., II KK 330/10, Legalis nr 509913.

Wyrok Sądu Najwyższego z 22.05.2007 r., WA 15/07, Legalis nr 139933.

Wyrok Sądu Najwyższego z 6.09.2017 r., V KK 84/17, Legalis nr 1675397.

Inne

Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, druk nr 4257, Sejm VI kadencji.

Projekt ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz niektórych innych ustaw, druk nr 597, Sejm IX kadencji, Warszawa, 11 września 2020 r.

Źródła internetowe

http://www.interreg.net/downloads/Report_Illegal_Pet_Trade__Game_Over_2020.pdf

<http://www.toz.pl/aktualnosci/885.html>

<https://app.livecasts.eu/responsible-care-of-cats-and-dogs/program>.

<https://europeanpetfood.org/about/annual-report/>

<https://uwm.edu.pl/kryminalistyka/>

<https://www.dogstrust.org.uk/how-we-help/the-future/puppy-smuggling>

<https://www.dropbox.com/s/h3vapzfu5j8vei/Facts%20and%20Figures%202021.pdf?dl=0>

https://www.interpol.int/content/download/19843/file/INTERPOL%2020Annual%20Report%202022_EN.pdf